

سوالات درس چهارده مطالعات اجتماعی نهم

ص ۹۰

۱) چه عواملی زمینه را برای انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی فراهم آورد؟ هنگامی که جنگ جهانی اول پایان یافت، کشور ما درگیر انبوهی از مشکلات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بود. این مشکلات به علاوه ی برنامه ها و سیاستهای مزدورانه انگلستان در ایران، زمینه را برای انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی فراهم آورد.

نکته: در اواخر جنگ جهانی اول، حکومت تزاری روسیه بر اثر وقوع انقلابی عظیم سرنگون شد. پس از آن، نام این کشور به اتحاد جماهیر شوروی تغییر یافت

۲) چرا در اواخر جنگ جهانی اول حکومت روسیه نیروهایش را از ایران بیرون برد؟ زیرا بر اثر وقوع انقلابی عظیم حکومت روسیه سرنگون شد. پس از آن نام این کشور به اتحاد جماهیر شوروی تغییر یافت. دولت جدید شوروی نیروهایش را از ایران فرا خواند و سرگرم مسائل داخلی خود شد

نکته: قرارداد ۱۹۱۹ در زمان نخست وزیری وثوق الدوله بسته شد

۳) قرارداد ۱۹۱۹ بین کدام کشورها منعقد شد و براساس آن چه اتفاقی می افتاد؟ این قرارداد بین ایران و انگلستان بسته شد. براساس این قرارداد اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان (مستشاران) نظامی و مالی انگلستان قرار می گرفت.

۴) چه کسانی با قرارداد ۱۹۱۹ به مخالفت برخاستند؟ آیت الله مدرس و شیخ محمد خیابانی.

نکته: احمد شاه قاجار از تایید قرارداد ۱۹۱۹ خودداری کرد.

۵) دلیل مخالفت گسترده با قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ جلوگیری از سلطه ی همه جانبه ی انگلستان بر ایران

۶) علت کودتای ۱۲۹۹ چه بود؟ انگلستان پس از ناکامی در اجرای قرارداد ۱۹۱۹، درصدد برآمد که از طریق کودتا اهداف خود را در ایران پیگیری کند.

۷) کودتای ۱۲۹۹ چگونه انجام شد؟ توضیح دهید؟ انگلیسی ها یکی از فرماندهان نیروی قزاق به نام رضا خان (رضا میرپنج) را به عنوان مهره ی نظامی و سیدضیالالدین طباطبایی را به عنوان مهره ی

سیاسی کودتا برگزیدند. طباطبایی از سیاستمداران طرفدار انگلستان بود. در سوم اسفند ۱۲۹۹ نیروهای تحت فرمان رضاخان مراکز مهم پایتخت را اشغال کردند و احمدشاه مجبور شد سیدضیاء را به نخست وزیری و رضاخان را به فرماندهی کل قوا منصوب کند.

ص ۹۱

نکته: کودتای ۱۲۹۹ توسط انگلیس مقدمه ای برای تغییر حکومت در ایران بود

۸) رضاخان پس از کودتای ۱۲۹۹ برای نشان دادن شایستگی و برتری خود نسبت به

احمدشاه چه کارهایی انجام داد؟ او و نیروهای نظامی اش با خشونت تمام، در بین مردم رعب و وحشت ایجاد کرد و فضای حکومت نظامی را بر جامعه حاکم کرد و نظم و آرامش ظاهری به وجود آورد از این رو، طرفدارانش با تبلیغات فراوان او را شایسته تر از احمدشاه قاجار برای حکومت معرفی میکردند

۹) رضاخان قبل از رسیدن به قدرت برای جلب نظر مردم چه کرد؟ رضاخان برای جلب نظر

مردم، خود را فردی مذهبی و پایبند به احکام و ارزش های دینی نشان می داد. به همین دلیل، در مراسم و مجالس مذهبی حضور می یافت و با علما دیدار و مشورت می کرد.

۱۰) چگونه قدرت از قاجار به رضاخان و خانواده اش واگذار شد؟ رضاخان با استفاده از موقعیت

خود به عنوان وزیر جنگ و نخست وزیر، طرفداران خود را وارد مجلس شورای ملی کرد. در سال ۱۳۰۴ش مجلس شورای ملی با وجود مخالفت جدی تعدادی از نمایندگان، مانند آیت الله مدرس، احمد شاه قاجار را از قدرت برکنار کرد و حکومت موقت را به رضاخان سپرد. سپس مجلس موسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان و خانواده ی او واگذار کرد.

۱۱) علت کودتای ۱۲۹۹ چه بود؟ انگلستان پس از ناکامی در اجرای قرارداد ۱۹۱۹ درصد برآمد که از

طریق کودتا اهداف استعماری خود را در ایران پیگیری کند

۱۲) کدام شرایط و عوامل داخلی و خارجی، به رضاخان در دستیابی به قدرت کمک کرد؟

حمایت انگلیسی ها از رضاخان - نارضایتی مردم از اوضاع کشور (نامنی) - بی کفایتی احمدشاه - رهبران و احزاب سیاسی غرب گرا که در مجلس چهارم و پنجم قدرت گرفته بودند.

۱۳) شیوه ی حکومت رضاخان چگونه بود؟ رضاشاه از ابتدای حکومت به استبداد (دیکتاتوری) روی

آورد. در دوران حکومت او، هیئت وزیران و نمایندگان مجلس شورای ملی اختیار و استقلال چندانی نداشتند و تابع دستورات شاه بودند. حکومت رضاشاه به احزاب و روزنامه های مستقل اجازه ی فعالیت نمی داد و با زور و خشونت، فضای خفقان، ترس و سرکوب را بر جامعه حاکم کرد. در چنین شرایطی، مخالفان سرنوشتی جز تبعید، زندان، شکنجه و اعدام نداشتند

نکته: آیت الله سیدحسن مدرس یکی از مخالفان سرسخت شیوه ی حکومت رضاشاه بود که به دست مأموران این حکومت به شهادت رسید

نکته: رضاخان به بهانه برقراری امنیت، برخی از قیامهای آزادی خواهانه و استقلال طلبانه، مانند نهضت جنگل، به رهبری میرزا کوچک خان جنگلی را با خشونت زیاد، سرکوب کرد

ص ۹۲

نکته: به وجود آوردن ارتش منظم در ایران از جمله برنامه های اساسی انگلیسیها و اهداف استعماری آنها بود

۱۴) هدف های انگلیس از بوجود آوردن ارتش منظم در زمان رضا خان چه بود؟ این ارتش ضمن اینکه تمرکز قدرت سیاسی را در کشور ممکن می ساخت، قیامهای مردمی را سرکوب میکرد و در مواقع ضروری، به عنوان تأمین کننده ی اهداف نظامی انگلستان مورد استفاده قرار می گرفت.

نکته: رضاشاه نیروهای سه گانه ارتش را با هدایت انگلیسی ها به وجود آورد و در سال ۱۳۰۴ ش قانون نظام وظیفه عمومی را به تصویب رساند.

نکته: ارتش رضاشاه، ناکارآمد و فاقد قدرت کافی بود و در تهاجم متفقین در زمان جنگ جهانی دوم، به سرعت شکست خورد

۱۵) هدف از ایجاد خط آهن سراسری در دوره ی حکومت رضا شاه چه بود؟ هدف آن ایجاد راهی سراسری برای انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به شمال بود. در صورت پیشروی روس ها، انگلیسیها با استفاده از این راه می توانستند نیروهای خود را به سرعت به شمال بفرستند و مانع نفوذ آنها به هندوستان شوند. در جنگ جهانی دوم همین راه به مهم ترین عامل ارتباطی نیروهای متفقین مبدل شد

۱۶) بهانه ی رضا شاه برای تضعیف هویت اسلامی و تخریب فرهنگ ایرانی چه بود؟ چند مورد

از اقدامات رضا شاه جهت تضعیف ارزش های اسلامی و تخریب فرهنگ ایرانی را

بنویسید؟ بهانه ی پیشرفت و نوسازی فرهنگی و اجتماعی - مجبور کردن مردم به این بود که لباس یکسانی به تن کنند و کلاه لبه داری (مشهور به کلاه پهلوی) بر سر بگذارند ، محدودیتهایی برای برگزاری مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین (ع) ، برداشتن (کشف) حجاب

۱۷) قیام مردم مشهد در مسجد گوهر شاد علیه رضا شاه را شرح دهید؟ مردم مشهد در اعتراض به

اقدامات رضاشاه در تضعیف هویت اسلامی مخصوصا کشف حجاب در مسجد گوهرشاد گرد هم آمدند.

نیروهای نظامی مردم را در کنار حرم حضرت امام رضا (ع) به گلوله بستند و عده زیادی را شهید و

مجروح کردند

۱۸) در دوران حکومت رضا شاه باستان گرایی با چه هدفی شدت گرفت؟ در دوران حکومت رضاشاه، باستان گرایی با هدف تضعیف و به حاشیه راندن اسلام، شدت گرفت

ص ۹۳

۱۹) جنگ جهانی دوم چگونه آغاز شد؟ با هجوم برق آسای آلمان به لهستان جنگ جهانی دوم آغاز شد

۲۰) دولت های محور و متفقین در جنگ جهانی دوم شامل کدام کشورها بودند؟ کشورهای ایتالیا و ژاپن به آلمان پیوستند و دولت های محور را تشکیل دادند. در جبهه ی مقابل، انگلستان، فرانسه، شوروی و آمریکا قرار داشتند که متفقین خوانده می شدند.

۲۱) در جریان جنگ جهانی دوم متفقین با چه بهانه ای کشور ما را اشغال کردند؟ هدف اصلی آنها از این اقدام چه بود؟ در جنگ جهانی دوم، دولت ایران اعلام بی طرفی کرد، اما در شهریور ۱۳۲۰ متفقین به بهانه حضور تعدادی از کارشناسان آلمانی، کشور ما را به اشغال خود درآوردند. هدف اصلی آنها از این اقدام، استفاده از موقعیت و منابع و امکانات ایران به سود خویش بود.

۲۲) متفقین پس از اشغال ایران چه کردند؟ متفقین پس از اشغال ایران، رضاشاه را مجبور کردند که از قدرت کناره گیری کند و سپس او را از ایران تبعید کردند.

۲۳) پس از رضا شاه چه کسی به حکومت رسید؟ او چگونه بود؟ پس از رضاشاه پسرش محمدرضا، شاه ایران شد. وی نیز همانند پدرش، چون منتخب مردم نبود و دست نشانده ی بیگانه بود، مطیع برنامه ها و اهداف افرادی بود که بقای خود در حکومت را وابسته به آنها می دانست

نکته: در جنگ جهانی دوم، متفقین با شکست دادن آلمان و بمباران اتمی ژاپن (توسط آمریکا)، پیروز شدند.

۲۴) آثار و پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جنگ جهانی دوم بر ایران چه بود؟ جنگ جهانی دوم به اقتصاد و جامعه ایران خسارتهای زیادی وارد کرد و موجب عقب ماندگی کشور شد. مردم ایران طی آن سالها با کمبود و گرانی شدید مواد غذایی، مخصوصاً نان، رو به رو بودند و عده زیادی بر اثر گرسنگی و سوء تغذیه جان سپردند

ص ۹۴

۲۵) چرا در سال های نخست حکومت محمد رضا شاه، مجلس شورای ملی و هیئت وزیران نقش موثری در اداره کشور بدست آوردند؟ محمدرضا شاه در سالهای نخست سلطنت خود این امکان را نداشت که همچون پدرش با استبداد (دیکتاتوری) حکومت کند.

نکته: نهضت ملی شدن نفت یکی از رویدادهای مهم تاریخ معاصر ایران است

نکته: امتیاز بهره برداری از منابع نفت ایران در زمان مظفرالدین شاه به انگلیسی ها واگذار شد. رضاشاه امتیاز مذکور را لغو کرد اما خیلی زود طی قرارداد دیگری، دوباره منابع نفت ایران را به انگلستان واگذار کرد

(۲۶) رهبری نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران را چه کسانی بر عهده گرفتند؟ آیت الله کاشانی و

دکتر محمد مصدق

نکته: مجلس شورای ملی نیز با مشاهده ی اتحاد و یکدلی مردم، قانون ملی شدن نفت را در اسفند ۱۳۲۹ تصویب کرد.

نکته: پس از تصویب قانون ملی شدن نفت ، دکتر مصدق نخست وزیر شد تا آن قانون را اجرا کند و دست بیگانگان را از منابع و صنعت نفت کوتاه کند.

(۲۷) چرا انگلیس نتوانست از ملی شدن صنعت نفت جلوگیری کند؟ به دلیل وحدت ملت و همدلی

رهبران نهضت .

ص ۹۵

(۲۸) علت شکست نهضت ملی شدن نفت چه بود؟ پس از مدتی، میان رهبران و گروههای سیاسی

پشتیبان نهضت ملی شدن نفت اختلاف بروز کرد و اتحاد و همدلی به تفرقه و دشمنی تبدیل شد.

(۲۹) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با پشتیبانی و طراحی کدام دولت ها صورت گرفت؟ انگلستان و

آمریکا

(۳۰) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ را توضیح دهید؟ (دولت مصدق چگونه سرنگون شد؟) طبق

برنامه ای که دو کشور انگلستان و آمریکا طراحی کردند ، در روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ واحدهایی از ارتش به

فرماندهی سرلشکر فضل الله زاهدی به خیابان ها ریختند و با اشغال مراکز مهم پایتخت ، دولت دکتر

مصدق را سرنگون کردند .

(۳۱) آثار و نتایج کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه بود؟ پس از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد، منابع نفت

ایران دوباره در اختیار بیگانگان قرار گرفت و نفوذ و سلطه آمریکا بر کشور ما به تدریج افزایش یافت.

نکته: پس از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد ، نفوذ و سلطه آمریکا بر کشور ما به تدریج افزایش یافت.

(۳۲) پس از کودتای ۲۸ مرداد وضعیت قانون ملی شدن نفت ایران چه شد؟ چند ماه پس از

کودتای ۲۸ مرداد، حکومت پهلوی با نادیده گرفتن قانون ملی شدن صنعت نفت، امور اکتشاف، استخراج

و فروش نفت را طی قراردادی به چندین شرکت نفتی انگلیسی، آمریکایی، هلندی و فرانسوی واگذار

کرد. این شرکتها متعهد شدند ۵۰ درصد درآمد فروش نفت را به ایران بپردازند

۳۳) محمد رضا شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد چه سیاستی را در پیش گرفت؟ محمد رضا شاه به شاهی مستبد و ستمگر تبدیل شد که اصول قانون اساسی را آشکارا نادیده می گرفت. او همچنین با تأسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) به کمک آمریکایی ها به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان بر ایران حاکم شد.

۳۴) چه شباهت ها و تفاوت هایی در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت وجود

داشت؟ شباهت: هر دو مبارزه با انگلستان - در هر دو روحانیان و روشنفکران نقش داشتند .

تفاوت نهضت: تنباکو زمان قاجار بود ولی نهضت نفت در دوره پهلوی - نهضت تنباکو لغو یک قرارداد بود ولی نهضت نفت حفظ یک منبع انرژی برای کشور .

۳۵) مهم ترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟ اختلاف و دو دستگی میان رهبران نهضت موجب دلسردی مردم شده و اتحاد و همدلی به تفرقه و دشمنی تبدیل شده بود. این وضعیت، شرایط را برای انگلستان و آمریکا فراهم کرد تا برای سرنگونی دولت مصدق فراهم سازد.

۳۶) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و چه شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟ شباهت: در

هر دو کودتا کشورهای خارجی مانند انگلستان نقش داشتند. تفاوت: کودتای ۱۲۹۹ به منظور تغییر سلسله ی پادشاهی ایران بود در حالی که در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ سلطنت در خاندان پهلوی ادامه یافت.

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی